

Διάλεξη 9^η

Κυριάκος Κυριαζόπουλος,
Επίκουρος Καθηγητής
Τμήμα Νομικής ΑΠΘ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα ενότητας

1. Η ανάδειξη των προκαθημένων και των επισκόπων την περίοδο της αδιαίρετης εκκλησίας (συνέχεια από 8^η διάλεξη)

Σκοποί ενότητας

1. Να εξεταστούν οι τρόποι ανάδειξης προκαθημένων και επισκόπων κατά την περίοδο της αδιαίρετης εκκλησίας
2. Μελέτη των σχετικών κανόνων των οικουμενικών συνόδων και σχετικών πηγών

Προκαθήμενος και επίσκοποι

- Η προβληματική των κανόνων γύρω από την ορολογία αναδεικνύει την δικαιοδοσιακή ανισότητα μεταξύ προκαθημένου και επισκόπων αναφορικά με τη διοίκηση μιας επαρχίας.
- Το αξίωμα του προκαθημένου θεμελιώνεται στην αρμοδιότητα να επιλέγει ή να χειροτονεί (με κανονική ή λειτουργική έννοια) τους επισκόπους της επαρχίας του (Βαλσαμών στο Ράλλης – Ποτλής , 1852: 46)
- Η ανάδειξη των επισκόπων περιλαμβάνεται μεταξύ των περιττών (επαρχιακών) ζητημάτων δηλαδή αυτών που αφορούν μια αυτοκέφαλη εκκλησία. Κατά το Ζωναρά είναι το σημαντικότερο από τα περιττά ζητήματα.

Εγκυρότητα της ψηφοφορίας

- Η έγγραφη σύγκλιση των επισκόπων για την εκλογή των τριών υποψηφίων ανήκει στο μητροπολίτη, σύμφωνα με τον [19ο κανόνα της συνόδου της Αντιόχειας](#).
- Οι κανόνες 4 της Α' οικουμενικής συνόδου και 19 της Αντιόχειας επιβάλλουν τη συμμετοχή όλων των επισκόπων στην εκλογική συνεδρίαση. Η εκλογή είναι έγκυρη αν:
 - σύμφωνα με τον [4ο της Α'](#): αν συμμετείχαν τρεις επίσκοποι και οι απόντες συναίνεσαν εγγράφως. Κατά το Ζωναρά η έγγραφη συναίνεση σημαίνει εκ των προτέρων αποδοχή της εγκυρότητας (Ράλλης – Ποτλής, 1852: 122-123)
 - σύμφωνα με κανόνα 19 Αντιόχειας αν στην εκλογή έστειλε εγγράφως συναίνεση ή συμμετείχε η πλειοψηφία των επισκόπων.
- Η εκλογή είναι άκυρη κατά τον [κανόνα 6 της Α'](#) αν δεν επιλεγεί από τον προκαθήμενο της επαρχίας.

Η χειροτονία

- Κατά το Βαλσαμόνα αυτή είναι κύρια συνέπεια υπεροχής μητροπολίτη σε σχέση με επισκόπους. Στο παρελθόν οι μητροπολίτες ήταν αυτοκέφαλοι και χειροτονοούνταν από τις συνόδους τους (Ράλλης – Ποτλής, 1852: 171)
- Με τον όρο χειροτονία εννοείται τόσο η επιλογή (κανονική έννοια) όσο και η χειροτονία με λειτουργική έννοια αν ο νέος προκαθήμενος δεν είναι ήδη χειροτονημένος επίσκοπος.
- Οι μητροπολίτες των αυτοκέφαλων εκκλησιών χειροτονοούνται από τις συνόδους τους.

Η εξουσία των μητροπολιτών

- Οι μητροπολίτες αναγνωρίζονται από [κανόνα 34](#) των αποστόλων και [9 της Αντιόχειας](#) ως οι πρώτοι και οι κεφαλές των επισκόπων τους στη διοίκηση της επαρχίας.
- Για το Ζωναρά είναι κατά κάποιο τρόπο προϊστάμενοι των επισκόπων τους. Χωρίς συμφωνία του προκαθημένου δεν λαμβάνονται εγκύρως αποφάσεις που αφορούν τις επαρχιακές υποθέσεις. Ο προκαθήμενος δεν είναι αδέσμευτος στη διοίκηση και ειδικά όσον αφορά την ανάδειξη των επισκόπων. Η σύνοδος των επαρχιούχων επισκόπων έχει την αρμοδιότητα της εκλογής του τριπροσώπου και ο μητροπολίτης επιλέγει όποιον προτιμά από τους τρεις (Ράλλης – Ποτλής, 1852: 129)

Κανόνας 6 της Α' οικουμενικής

- Ο κανόνας 6 δε θεσπίζει μόνο την αυτοκέφαλη επαρχιακή οργάνωση αλλά και την υπερμητροπολιτική.
- Αναφέρει ότι πρέπει να ισχύουν τα παλιά έθιμα δυνάμει των οποίων ο επίσκοπος της Αλεξάνδρειας έχει εξουσία στην Αίγυπτο, τη Λιβύη και την Πεντάπολη γιατί το ίδιο συμβαίνει και με τον επίσκοπο της Ρώμης.
- Ο κανόνας είναι λιγότερο σαφής αναφορικά με την έδρα της Αντιόχειας και των άλλων μητροπολιτικών εδρών.

Σύγκρουση δύο συστημάτων

Κατά τα πρώτα έτη του 4ου αιώνα υπήρχε ανοιχτή σύγκρουση/ αντιπαράθεση μεταξύ της συγκεντρωτικής τάσης (διατήρηση αποκλειστικού δικαιώματος του επισκόπου της Αλεξάνδρειας μέσα στα όρια της πολιτειακής διοίκησης Αιγύπτου) εναντίον της αποκεντρωτικής (εκφράστηκε από τον Μελέτιο Λυκοπόλεως που προτιμούσε τη μητροπολιτική οργάνωση και συνακόλουθη ανάθεση των χειροτονιών στον μητροπολίτη).

Σύγκριση δύο συστημάτων (2)

- Τα δύο συστήματα εκκλησιαστικής οργάνωσης είναι στενά συνδεδεμένα με επισκοπικές χειροτονίες
- Ήταν σε ισχύ από τις αρχές της εκκλησίας, με βάση τα αρχαία εθίμων που αναγνωρίζονται από κανόνα 6 της Α΄ οικουμενικής συνόδου.
 1. το μητροπολιτικό ή αποκεντρωτικό σύστημα
 2. το υπερμητροπολιτικό ή συγκεντρωτικό σύστημα (που ακολουθούσαν η 1η και 2η έδρα της εκκλησίας – Ρώμη και Αλεξάνδρεια)
 - το υπερμητροπολιτικό των εδρών Ρώμης – Αλεξάνδρειας είχε συνδυαστεί με το μοναρχικό σύστημα διοίκησης (προκύπτει από κανόνα 6 της Α΄, [κανόνα 2 της της Β΄](#))

Κανόνας 2 της Β' οικουμενικής

Στον κανόνα 2 της Β' οικουμενικής συναντάται ορολογία που διαφοροποιεί την εκκλησιαστική διοίκηση των ανατολικών πολιτειακών διοικήσεων (οι επίσκοποι τους πρέπει να εξετάζουν μόνο τις υποθέσεις της διοικήσεως τους), ενώ ισχύουν τα πρεσβεία της έδρας της Αντιόχειας και η αρμοδιότητα της συνόδου της επαρχίας αναφορικά με τη διοίκηση της. Αντιθέτως για τον επίσκοπο της Αλεξάνδρειας ο κανόνας 2 προβλέπει ότι ασκεί μοναρχικά την υπερμητροπολιτική δικαιοδοσία της Αιγύπτου.

Κανόνας 30 της Δ' οικουμενικής

- Ο κανόνας 30 της Δ' οικουμενικής συνόδου αναγνωρίζει το αλεξανδρινό έθιμο που απαγορεύει στους επισκόπους της πολιτειακής διοίκησης Αιγύπτου να υπογράφουν συνοδικές πράξεις χωρίς την άδεια του αρχιεπισκόπου της Αλεξάνδρειας
- Ο επίσκοπος Αλεξάνδρειας σύμφωνα με τα αρχαία έθιμα διοικούσε μοναρχικά την επαρχία της Αιγύπτου και οι επίσκοποι θεωρούνταν ως αντιπρόσωποι του.

Ρώμη και Αλεξάνδρεια

Οι υπερμητροπολητικές μοναρχικές δομές της Ρώμης και της Αλεξάνδρειας καθώς και οι μητροπολητικοσυνοδικές δομές των άλλων ανατολικών πολιτειακών διοικήσεων ανήκουν εξίσου στις κανονικές παραδόσεις της εκκλησίας κατά την Α' οικουμενική σύνοδο: δε συνιστούν εξαιρέσεις. Εξάλλου η Ρώμη και η Αλεξάνδρεια ήταν οι δύο πρώτες έδρες της αρχαίας εκκλησίας.

Η εξουσία των έξαρχων

- Η εξουσία των έξαρχων, δηλαδή των επισκόπων που είχαν έδρες στις πρωτεύουσες πολιτειακών διοικήσεων ήταν κυρίως δικαστικής φύσεως (κανόνες 9 και 17 της Δ' οικουμενικής συνόδου)
- Δεν εκτεινόταν στο δικαίωμα χειροτονίας των μητροπολιτών ή των επισκόπων των πολιτειακών διοικήσεων τους (κανόνας 2 της Β')

Αντιόχεια και Κωνσταντινούπολη

- Κατά μίμηση της υπερμητροπολητικής δομής της Αλεξάνδρειας οι εξαρχικές έδρες Αντιόχειας και Κωνσταντινούπολης αναπτύχθηκαν στα αντίστοιχα πατριαρχεία. Οι δομές τους δεν είναι μοναρχικές αλλά πατριαρχικόσυνοδικές, γιατί η οργάνωση τους θεμελιώθηκε στη βάση των συνοδικών κανόνων που αφορούν τη μητροπολητικοσυνοδική δομή και εφαρμοστήκαν αναλογικά.
- Άρα οι μητροπολίτες έχασαν τις αυτοκεφαλίες τους και υπήχθησαν στους πατριάρχες και οι σύνοδοι των επαρχιών έχασαν την αρμοδιότητα τους να εκλέγουν και να χειροτονούν τους μητροπολίτες που μεταβιβάστηκε στην πατριαρχική σύνοδο των μητροπολιτών και το δικαίωμα της χειροτονίας στους πατριάρχες.

Κανόνας 28 της Δ' οικουμενικής

- Ο [κανόνας 28 της Δ' οικουμενικής συνόδου](#) θέσπισε το δικαίωμα του πατριάρχη Κωνσταντινούπολης να χειροτονεί τους μητροπολίτες των πολιτειακών διοικήσεων του Πόντου, της Ασίας και της Θράκης κατόπιν της εκλογής του τριπροσώπου υποψηφίων από την πατριαρχική σύνοδο.
- Ο Ζωναράς εξηγεί ότι ο πατριάρχης Κωνσταντινούπολης είναι υποχρεωμένος να επιλέξει έναν από τους τρεις υποψηφίους που περιλαμβάνονται στο τριπρόσωπο που έχει ψηφιστεί από την πατριαρχική σύνοδο (Ράλλης – Ποτλής, 1852: 282-283).
- Αυτός ο κανόνας ρητά διατηρεί ακέραιο το σύστημα ανάδειξης των επισκόπων της επαρχίας από το μητροπολίτη και τη σύνοδο της επαρχίας. Με σύγχρονη ορθόδοξη ορολογία κανονικού δικαίου η μητροπολιτικοσυνοδική δομή που τροποποιήθηκε από τον 28 της Δ' οικουμενικής καλείται αυτόνομη εκκλησία.

Κανόνας 7 της Δ' οικουμενικής

Ο κανόνας 7 της Δ' οικουμενικής συνόδου
επικύρωσε τη συμφωνία που συνάφθηκε
μεταξύ επισκόπου Αντιοχείας και Ιεροσολύμων
με την οποία στον δεύτερο είχαν παραχωρηθεί
οι επαρχίες της Καισαρείας, της Σκυθοπόλεως
και της Πέτρας που νωρίτερα ανήκαν στον
Αντιόχεια.

Η αυτοκέφαλη εκκλησία της Κύπρου

Κατ' εξαίρεση της υπερμητροπολητικής συνοδικής οργάνωσης (που αποκρυσταλλώθηκε αργότερα στα πατριαρχεία) οι κανόνες 8 της Γ' οικουμενικής συνόδου και 39 της πενθέκτης αναγνώρισαν το αρχαίο έθιμο της αυτοκεφαλίας της εκκλησίας της Κύπρου.

Η σειρά των πρεσβειών

- Ο κανόνας 36 της πενθέκτης αναγνώρισε τη σειρά των πρεσβειών των πατριαρχών Ρώμης, Κωνσταντινούπολης, Αλεξάνδρειας, Αντιόχειας και Ιεροσολύμων. Οι μητροπολίτες και επίσκοποι υπάγονται στη δικαιοδοσία του οικείου πατριάρχη.
- Ο κανόνας 3 της Β' οικουμενικής συνόδου απένειμε τα πρεσβεία τιμής στον επίσκοπο Κωνσταντινούπολης, ως Νέας Ρώμης, μετά τον επίσκοπο Ρώμης
- Ο κανόνας 28 της Δ' οικουμενικής απένειμε στο θρόνο της Νέας Ρώμης, Κωνσταντινούπολης τα ίσα πρεσβεία με της πρεσβυτέρας Ρώμης.

Βιβλιογραφία

1. Γ.Α. Ράλλης & Μ. Ποτλής (1852), Σύνταγμα θείων και ιερών κανόνων, Τόμος Β', Αθήνα, Εκ της Τυπογραφίας Γ. Χαρτοφύλακος
2. Κανόνες της εν Αντιόχεια τοπικής Συνόδου
3. Κανόνες Α' οικουμενικής Συνόδου
4. Κανόνες Β' Οικουμενικής Συνόδου
5. Κανόνες Γ' Οικουμενικής Συνόδου
6. Κανόνες Δ' Οικουμενικής Συνόδου
7. Κανόνες πενθέκτης Οικουμενικής Συνόδου
8. Αποστολικοί κανόνες

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Γιώργος Μαριάς
Θεσσαλονίκη, Οκτώβριος 2016

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

